בחוקותי ב

א. פון פסוק [1] „ופניתי אליכם והפריתי אתכם והרביתי אתכם" איז רש"י מעתיק די ווערטער „ופניתי אליכם" און איז מפרש: אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם, מלה"ד למלך ששכר פועלים וכו' כדאיתא בתו"כ.

איז דאָ ניט פאַרשטאַנדיק:

א) וואָס פעלט אין דעם פירוש „אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם" וואָס רש"י דאַרף דאָט מסביר זיין מיט א „משל .. למלך ששכר פועלים כו'" ?

ב) לאידך גיסא: אויב ס'איז עפעס ניט פאַרשטאַנדיק אין דעם פירוש — וואָס גיט דאָ צו דער „משל (למלך ששכר פועלים וכו')", וועלכער זאָגט לכאורה ניט מער ווי דער פירוש גופא [2] ?

ג) נאָכמער: פריער אין פ' אחרי [3], ביים איסור פון דם (ועד"ז אין פ' קדושים [4] ביים איסור פון נותן מזרעו למולך), איז רש"י מפרש ע"ד ווי ער איז מפרש דאָ (נאָר אין היפך הטובה): „ונתתי פני — פנאי שלי, פונה אני מכל עסקי ועוסק בו" [5] און איז אויף דעם ניט מוסיף קיין משל [6]?

ד) אין דעם משל גופא: דער לשון „משל למה"ד למלך ששכר פועלים", דלכאורה: דינגען פועלים איז ניט אַ זאַך וואָס איז שייך דוקא ביי אַ מלך (און בא אים איז דאָס אויך ניט מצד מעלתו אלס מלך): יעדער מענטש קען דינגען (דינגט) פועלים — האָט געדאַרפט שטיין „משל לאדם [7] ששכר פועלים [8]" און ער איז פונה מכל עסקיו און בא־צאָלט דעם פועל וואָס האָט געטאָן די מלאכה מרובה.

---

1) פרשתנו כו, ט.

2) יש מפרשים בתו"כ (ראה קרבן אהרן. מלבי"ם. ועוד) שמדגיש „אבל אתם חשבון רב אני עתיד לחשב עמכם כו'", דהיינו שלישראל הוא שכר רוחני (בעוה"ב) — ולאוה"ע שכר גשמי (בעוה"ז), אבל ראה לקמן הערה 20.

3) יז, יוד.

4) כ, ג.

5) והוא מתו"כ אחרי וקדושים שם.

6) ופשוט שאין לתרץ שגם בתו"כ שם לא הובא משל — שהרי ידוע שרש"י מפרש פשט"מ ואין ענינו העתקת דרשת חז"ל וכו'. וגם כאן לא ציין לתו"כ רק בשביל ה„וכו'" — המשך המשל.

וכן בפרשתנו לקמן בענין זה עצמו — עונש ע"ז שלא תשמעו לי — עה"פ (כו, יז) „ונתתי פני" פרש"י „פנאי שלי פונה אני מכל עסקי להרע לכם" ואינו מוסיף ע"ז „משל למלך כו'", אף שבתו"כ שם איתא „משלו משל למה"ד למלך כו'".

ויתירה מזו: להלן שם הביא רש"י התו"כ „כמו שנאמר בטובה כו' כך כו' משלו משל למלך כו'", אלא שמקדים שהוא „אגדת תו"כ מפרשה זו", ומזה מוכח: א) שעה"פ כאן (הוא לא ש)רש"י מביא („אגדה" אלא שהוא) פשט"מ, ב) גם בפסוק שם (יז) פירושו על „ונתתי פני" „פנאי שלי פונה אני מכל עסקי כו'", הוא פירוש והכרח בפשט"מ, והוא פי' אחר ממה שהביא לקמן אותו הענין (לכאורה) מ„אגדת תו"כ". ולהעיר גם על השינוי: בפירושו שם מעתיק מהכ' „ונתתי פני", משא"כ בהפי' שמביא מ„אגדת תו"כ" מעתיק מהכתוב „ונתתי פני בכם". וראה לקמן הערה 30.

7) ואף ש"ל (בפשטות) מכיון שהנמשל הוא הקב"ה לכן המשל הוא לא מאדם סתם אלא ממלך — הרי מצינו בכ"מ שכותב סתם „משל למהלך בדרך כו'" (פרש"י בשלח יד, כ), „משל לאדם כו'" (פרש"י שם יז, ח, ועוד), אף שגם הם משלים להקב"ה — מלך. ועכצ"ל שכאן נוגע ומוסיף בתוכן הנמשל — ע"י שנמשל למלך דוקא.

8) ולאידך מכיון שהמדובר במלך הול"ל שבא לשלם שכר לעבדיו, וע"ד שכתב בתו"כ בהעונש לקמן כו, יז (שהובא בפרש"י שם מ„אגדת תו"כ כנ"ל) „משלו משל למלך שאמר לעבדיו פונה אני מכל עסקי כו'".

ב. לכאורה וואלט מען געקענט דאס מסביר זיין, בהקדם השאלה: ווי‌באלד אז רש"י האט שוין פריער מפרש געווען אז דער תוכן הפירוש פון „ונתתי פני" (ועד"ז „ואני אתן את פני") איז „פונה מכל עסקי כו'" — פארוואס דארף רש"י דא נאכאמאל איבער‌חזר'ן דעם זעלבן פירוש[9] [ובפרט אז די באוואר‌ענישן אז „ונתתי פני" וכיו"ב מיינט „פנאי שלי פונה אני מכל עסקי" איז נויטיק בלויז דארטן וואו עס שטייט דער לשון „פני" (וואו מ'קען א טעות האבן אז דאס איז[10] (בלויז) פון לשון פנים[11]), אבער דא[12] וואס עס שטייט „ופניתי אליכם", וואס מיינט: איך וועל זיך קערן צו איר[13] — פארשטייט מען שוין במילא, אז ער איז זיך פונה פון אנדערע ענינים[14]?

איז דער ביאור בזה, לכאורה: אין פ' אחרי ביים איסור פון דם (ועד"ז אין פ' קדושים ביי נותן מזרעו למולך), רעדט זיך וועגן א יחיד, איז מובן דער פירוש „ונתתי פני, פנאי שלי פונה אני מכל עסקי ועוסק בו", אז דער אויבערשטער כביכול איז פונה פון די עסקי רבים און פארנעמט זיך מיט'ן יחיד[15].

משא"כ בפרשתנו, וואס עס רעדט זיך וועגן כללות עם ישראל — „ופניתי אליכם" — קען מען פרעגן: וואס זאגט דער אויבערשטער „אפנה מכל (ולא—משאר) עסקי לשלם שכרכם" — צי איז אין דעם אויבערשטנ'ס עסקים נישט נכלל אויך דאס וואס ער גיט זיך אפ מיט אידן און צאלט זיי שכר פאר קיום התומ"צ ?!

דעריבער דארף רש"י מפרש זיין אין אונזער פרשה באזונדער, אז אויך „ופניתי אליכם" (כאטש עס רעדט זיך וועגן כללות עם ישראל) וועט געמיינט

---

9) ובכל אופן צ"ע הטעם לכפל הפירוש בקדושים מכיון שכבר פירשו באחרי. ויתירה מזו בפרשתנו (כו, יז) כופל הפירוש על „ונתתי פני". וראה לקמן הערה 16.

10) להעיר מפרש"י תשא לג, יד. ואתחנן ה, ז.

11) ראה מפרשי רש"י (ר"ם וגו"א) אחרי וקדושים שם. בגו"א (קדושים שם), מפרש שגם לרש"י פירושו פני כמשמעו, אבל מזה שרש"י מקדים בתחילת פירושו „פנאי שלי", דלא כבתו"כ שם שכתב רק „פונה אני כו'", משמע, שלרש"י פי' ד„פני" שם הוא רק „פנאי" (ראה באר מים חיים בפרש"י אחרי שם. וראה תיב"ע שם „פנוייתא"). משא"כ בתו"כ שיש לפרש מל' פני כפשוטו (ולא כבראי"ם), אבל ראה קרבן אהרן אחרי וקדושים שם. ובפרט ע"פ פרש"י תשא שם. וק"א לתו"כ פרשתנו כו, יז.

ומה שלא פרש"י כהתרגום „רוגזי" (ראה ר"ם קדושים שם) וכפירושו באכפרה סניו (וישלח לב, כא) — י"ל, כי שם מוכרח הפי' ממש"נ „אכפרה", משא"כ בפ' אחרי וקדושים שנאמר „ונתתי פני" „ואני אתן את פני" ולהעיר מפרש"י נשא ו, כו [ולהעיר מפרש"י תהלים לד, יז. ועפ"ז יש להעיר במש"כ בראי"ם וגו"א בפ' אחרי וקדושים שם, ובק"א שם. אבל בפרש"י שם הביא הכתוב (קדושים כ, ה) „ושמתי (אני את) פני באיש ההוא" ולא הכ' לפנ"ז בהפרשה וגם לא דפ' אחרי לפנ"ז, ובכלל דובר כמ"פ שפרש"י בנ"ך אינו בדיוק גמור ע"פ פשש"מ כמו פירושו עה"ת. ואכ"מ].

ולהעיר מספר השרשים לרד"ק שורש פנה, שהכניס כולם בשרש אחד. ושם: ומזה נקראו פנים לפי שהם פונות הנה והנה. ולהלן שם, „ולפי שהכעס נראה בפנים כו'". ואכ"מ.

12) עוד שינוי בפרש"י פרשתנו לפירושו בפ' אחרי וקדושים שם: בפרשתנו מעתיק מהכתוב תיבת „אליכם" ובפ' אחרי וקדושים מעתיק רק „ונתתי פני" „אתן את פני". ולא „בנפש", או „באיש".

13) דדוחק גדול ע"פ פשש"מ לפרש כאן שהוא כמו (נשא ו, כה) „יאר ה' פניו אליך" ופרש"י שם.

14) בק"א לתו"כ מפרש שרז"ל באו לשלול שמלת פניתי הוא לא מל' פניי', שהרי כל הברכות הוא ע"י השגחת הקב"ה, אלא מל' הפנאה וירצה אפנה משאר עסקי. וראה לקמן הערה 30.

15) ובפרט שממשיך בקדושים שם „באיש" ופרש"י (מתו"כ שם) באיש ולא בצבור (וראה פרש"י שם, ה). ובתו"כ מפרש גם בפ' אחרי „בנפש ולא בצבור".

„אפנה מכל עסקי[16] לשלם שכרכם"; און דאָס איז מוסבר מיט א „משל למה"ד למלך ששכר פועלים וכו' כדאיתא בתו"כ"[17] — וואָס אין תו"כ איז ער ממשיך „ששכר פועלים הרבה והי' שם פועל א' ועשה עמו מלאכה ימים הרבה נכנסו הפועלים ליטול שכרם ונכנס אותו הפועל עמהם", האָט דער מלך גע־זאָגט אַז פריער וועט ער זיך אויס־רעכענען מיט די פועלים הרבה און זיי באַצאָלן, און דערנאָך „אפנה לך"; ועד"ז איז אין נמשל, אַז „היו ישראל בעוה"ז מבקשים שכר מלפני המקום ואו"ה מבקשים שכר מלפני המקום והמקום אומר להם לישראל בני אפנה לכם כו' אבל אתם חשבון רב אני עתיד לחשב עמכם".

איז פון דעם משל מובן, אז: א) ס'זיינען דא נאָך פועלים וואָס דער אויבערשטער דאַרף זיי געבן שכר, און אויך דאָס איז פון די עסקים פון דעם אויבערשטן. ב) די אוה"ע זיינען „פועלים הרבה", און די אידן, איין אומה, איז ווי א פועל אחד. ג) דער שכר צו אוה"ע איז א שכר גשמי'ן, משא"כ צו אידן איז א שכר רוחני לעוה"ב, ווי מפרשים טייטשן[18].

און דערמיט איז אויך מובן: א) פאַר־וואָס אויך כלפי דעם שכר פון כללות עם ישראל פאַסט צו זאָגן „אפנה מכל עסקי" — די „עסקים" פון אויבערשטן וואָס איז כולל דעם עסק פון צאָלן שכר צו די פילע אומות[19], משא"כ דער „לשלם שכרכם" צו אידן איז א ספעצ־יעלער סאָרט שכר וואָס איז ניט בדומה צו „כל עסקי", מ'דאַרף פונה זיין פון עוה"ז לעוה"ב. ב) וואָס ער זאָגט „משל למלך כו'" וואָרום די מציאות פון „שכר פועלים הרבה" איז ע"ד הרגיל בא א מלך בהרבה ביותר.

עס איז אַבער שווער אַזוי אייגנצו־לערנען אין פרש"י ע"פ פשוטו[20], וואָרום לפי"ז האָט דאָך רש"י געדאַרפט מעתיק זיין פון תו"כ אויך די ווערטער „הרבה והי' שם פועל א' כו'" (אַדער עכ"פ דעם וואָרט „(פועלים) הרבה") — וואָס זיינען אַן עיקר בפירושו — און ניט באַגנוגענען זיך מיט מרמז זיין זיי דורך „וכו' כדאיתא בתו"כ".

מוז מען זאָגן, אַז דער עיקר הסבר וואָס רש"י דאַרף האָבן צו זיין פירוש „אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם" איז שוין דאָ אין די ווערטער וואָס רש"י איז מעתיק „משל למה"ד למלך ששכר פועלים" (פון די איבעריקע פרטים פונעם משל, קומט ניט צו קיין חידוש

---

16) וי"ל (ע"ד הנ"ל) שמטעם זה הוצרך רש"י לפרשו בפ' קדושים — אף שכבר פירש כן (באיסור דם) בפ' אחרי: בפ' אחרי שמדובר בהפרשה שם באיסור שחוטי חוץ כתיב (ה־ו) „למען אשר יביאו בנ"י גו' אל פתח אוהל מועד גו' וזבחו גו' לה' גו' וזרק הכהן גו' לריח ניחוח לה'". וכן בפסוק שלפנ"ז (פסוק ט') „ואל פתח אוהל מועד לא הביאו גו'". וא"כ י"ל שרק שם אפשר לפרש „פונה אני מכל עסקי", שהוא ענין הקרבת הקרבנות להוי' במקדש הוי' לריח ניחוח להוי'. משא"כ בקדושים אין המדובר ע"ד עסק מיוחד דהקב"ה ולכן ס"ד שאין לפרש שם „ואני אתן את פני" — „פונה אני מכל עסקי", ולכן הוצרך רש"י לפרשו גם שם.

17) ועפ"ז מובן גם בנוגע לתו"כ מה שרק בפרשתנו כתב „משל למה"ד למלך" ולא באחרי וקדושים.

18) נסמן לעיל הערה 2.

19) ובתיב"ע פרשתנו עה"פ: ואתפני מן אגר עממיא למשלמא לכון אגר עובדיכון טביא.

20) נוסף על: א) הקושיא הנ"ל מדוע הוצרך לפרש עוה"פ לקמן (כו, יז) בנוגע לכלל ישראל. ב) בפרש"י בפשש"מ אא"פ לפרש שהשכר לבנ"י הוא שכר רוחני לעוה"ב — שהרי הן השכר שבהכתובים לפנ"ז והן השכר שבכתוב זה ובהכתובים שלאח"ז מפורש שהם שכר גשמי.

אין הבנת פשט המקרא, און דערפאר באַנוגנט זיך רש"י מיט „וכו' כדאיתא בתו"כ") [21].

ג. דערנאָך שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „והפריתי אתכם" און טייטשט „בפרי' ורבי'", און „והרביתי אתכם, בקומה זקופה".

דאַרף מען פאַרשטיין: אין פ' בראשית [22] האָט רש"י געטייטשט אַז „פרו" מיינט „אחד מוליד אחד ולא יותר", און „רבו" מיינט „שאחד מוליד הרבה" — היינט ווי לערנט ער דאָ אַז „והפריתי" מיינט אויך „ורבי" [23]?

מפרשים [24] זאָגן אַז דאָ קען מען ניט לערנען ווי אין בראשית, ווארום „פרו" אַליין איז (דאָך בטבע הבריאה און ס'איז) ניט קיין ברכה, און ווי‌באַלד אַז בפרשתנו רעדט זיך ווען דעם אויבערשטנ'ס ברכות צו אידן, דאַרף מען זאָגן, אַז והפריתי מיינט אויך ורבי' ובמילא איז דער טייטש פון „והרביתי" ניט רבי' (אין כמות), נאָר ריבוי באיכות — „בקומה זקופה" [25].

ס'איז אַבער ניט פאַרשטאַנדיק: אין וואָס באַשטייט די ברכה פון „והפריתי, בפרי' ורבי'" — אויך „אחד מוליד הרבה" איז לכאורה ניט קיין ברכה וואָס איז אויסגעטיילט במיוחד פאַר אידן (דאָס איז פאַראַן אויך בא אוה"ע)?

ד. דער ביאור בכ"ז: די שוועריקייט אין די ווערטער „ופניתי אליכם" איז: אויב מ'זאָל לערנען אַז „ופניתי אליכם" מיינט ווי דער „ונתתי פני" פון פ' אחרי (און ווי „ואני אתן את פני" אין פ' קדושים) — „פונה אני מכל עסקי לשלם שכרכם" — האָט דאָך דאָס גענדאַרפט שטיין אין אַנהייב פרשה, תיכף נאָך „אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם" אַלס הקדמה צו אַלע יעודים פון דער פרשה (אַדער — נאָכ־דעם, אַלס זייער אַפשלוס), ע"ד ווי עס איז טאַקע אין פ' אחרי (און פ' קדושים);

פון דעם וואָס דער פסוק זאָגט עס אינמיטן רעכענענדיק די יעודים וענייני שכר אויף קיום התומ"צ, איז לכאורה מוכח, אַז „ופניתי אליכם" אין אונזער פרשה מיינט ניט „אפנה מכל עסקי וכו'", נאָר אַ שכר פרטי מסוים ומיוחד אויף תורה ומצות.

דעריבער דאַרף רש"י מפרש זיין אַז אויך דאָ מיינט עס „אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם"; און דאָס וואָס

21) בראי"ם כאן: פי' דרך משל ששכרכם הרבה מאד וצריך פנאי כדי לעמוד עמכם בחשבון לפרוע לכם כל זכותכם כדאיתא בתו"כ משל כו'. אבל: א) ברש"י לא פי' כאן „פניתי" מלשון „פנאי" כבאחרי וקדושים (וראה לעיל בפנים סעיף א). ב) ברש"י לא הועתק „אבל אתם חשבון רב" שבתו"כ ורק מציין „וכו'" לתוכן המשל שבתו"כ.

22) א, כב.

23) בביאורי מהרא"י (והובא בש"ח) ועד"ז בבאר מים חיים (לפרש"י) משכיל לדוד (מנח"י): דא"כ אתכם ל'ל ה'ל למכתב והפריתי והרביתי אתכם ככתוב התורה כמו (פרו) ורבו ויפרו וירבו אע"כ תרי מילי כתיבה הכא — אבל גם בישמעאל נאמר (לך יז, כ) „והפריתי אותו והרביתי אותו" ולא פרש"י כלום. ומש"כ בשפ"ח • ומשכיל לדוד — הרי לא נזכר כלל בפרש"י שם. וראה דברי דוד (להט"ז) כאן.

ומ"ש בוישלח (לה, יא) פרה ורבה ופרש"י „ע"ש שעדיין לא נולד בנימין כו'" — י'ל בפשטות ש(ע"פ פרש"י) הכתוב עצמו מפרשו שם (פרה —) „גוי, בנימין, (ורבה —) גוים, מנשה ואפרים כו' (מלכים, שאול ואיש בושת משבט בנימין)". אבל עפ"ז יש לפרש עד"ז בלך שם, כדברי דוד ומשכיל לדוד, אלא ששם אין נרמז אפילו בפרש"י כנ"ל.

24) ראה באר יצחק בפרש"י כאן.

*) ומש"כ „מלת אותו מיעוט כו' ולא בני קטורה" — מפורש"י הפכו לכאורה בחי' שרה כה, א־ד ובפרש"י שם. וראה ת"א שם. **ואכ"מ.**

25) ראה גם ראי"ם כאן.

שטייט באמצע הפרשה און ניט גלייך ביים אנהייב פון די אלע עניני ברכות ושכר, איז עס רש"י מסביר דורכן „משל .. למלך ששכר פועלים" (כדלקמן).

ה. דאס וואס סתם א מענטש, אדער אפילו א שר, דארף דינגען פועלים (פאר שכר) זיי זאלן פאר אים טאן א מלאכה, איז פארשטאנדיק, ווייל ער קען ניט צווינגען א צווייטן צו ארבעטן פאר אים;

ווי קומט עס אבער, אז א מלך זאל דארפן דינגען פועלים? — זייענדיק דער מושל ושולט אויף דער מדינה, מוז דאך יעדער פון די בני המדינה טאן און אויספירן רצון וציווי המלך,

איז דערפון פארשטאנדיק, אז דא רעדט זיך ניט וועגן ענינים וואס די בני המדינה זיינען מחוייב צו טאן פארן מלך (אדער לטובת המדינה) (די ענינים וועלן אפגעטאן אויידער „שכר פועלים"), נאר וועגן צוגאב־זאכן וואס זיינען ניט קיין חיוב והכרח פארן מלך (אדער פאר זיין מדינה); ולכן — כדי אז אויך די זאכן זאלן וועלן אפגעטאן, מוז דער מלך דינגען פועלים וואס מ'דארף זיי געבן שכר (מרובה).[26]

און אזוי איז עס אויך אינעם נמשל: די פרשה הייבט זיך אן „אם בחוקותי תלכו", וואס מיינט, ווי רש"י טייטשט אפ, „שתהיו עמלים בתורה" — ניט נאר לימוד התורה וויפל מ'איז מחוייב, נאר „עמלים בתורה", מערער ווי ס'אדערט זיך מצד דער פשטות המצוה פון ת"ת; ועד"ז „ואת מצותי תשמרו, הוו עמלים בתורה ע"מ לשמור ולקיים כו'"[27];

און דער אופן אין קיום התורה ומצות — מער ווי ס'איז דער חיוב ע"פ תורה — איז בדוגמא צו (דעם משל פון) א „מלך ששכר פועלים", וואס זיי טוען אזא ארבעט אין וועלכע די בני המדינה זיינען ניט מחוייב,

ובמילא איז אויך פארשטאנדיק, אז פאר אזא אופן פון קיום התורה ומצות דארפן אידן באקומען א שכר נוסף ומיוחד[28].

ו. דערמיט איז מובן וואס „ופניתי אליכם" שטייט אין מיטן דער פרשה:

וויבאלד אז „בחוקותי תלכו גו'" מיינט — מיט א הוספה פון „עמלים בתורה" איז מובן אז אין דעם איז בדרך ממילא נכלל דער לימוד חיובי פון תורה; ווי ער זאגט מפורש „ואת מצותי תשמרו" (וואס דאס איז כולל אויך קיום המצות (ולימוד התורה בכלל))[27]. קומט אויס, אז פאר מקיים זיין דעם „בחוקותי תלכו גו'" קומט אידן צוויי סוגי שכר: א) פאר עצם קיום פון תומ"צ (באופן הרגיל, וויפל מ'איז מחוייב), ב) א ספעציעלער שכר פאר עמלים (בתורה), פארן קיום התומ"צ מיט א הוספה.

און בהתאם מיט דעם וועלן דערנאך אנגעזאגט די צוויי סוגי שכר: פריער זאגט אן די תורה דעם שכר אויף קיום

---

26) ועפ"ז מובן מה שכ' פועלים ולא עבדים (כנ"ל הערה 8). ולהעיר מרמב"ם הל' מלכים פ"ד ה"ג: בעלי האומניות כו' ונותן שכרן כו' עבדים כו' ונותן שכרן או דמיהן (וראה לח"מ שם). ולהעיר מפ"ג ה"ד שם.

27) ראה באריכה לעיל ע' 314 ואילך שההכרח לפרש"י ש„בחוקותי תלכו" קאי על „עמלים בתורה" הוא, כי אם הכוונה ללימוד התורה סתם כפי החיוב ע"פ תורה „כשהוא אומר ואת מצותיו תשמרו הרי קיום המצות (כולל גם מצות ת"ת) אמור" (לשון רש"י ריש פרשתנו).

28) עפ"ז י"ל גם בתו"כ שלכן הביא כאן דוקא משל למלך ולא באחרי וקדושים.

התומ"צ באופן הרגיל, וואס בכללות איז דאס דער שכר פון „ונתתי גשמיכם בעתם גו'" [29]; און דערנאך, נאכ'ן שכר הנ"ל, אינמיטן פרשה, זאגט דער פסוק דעם צווייטן סוג שכר (פאר עמלים בתורה כו') — „ופניתי אליכם", פאר דער עבודה איז אן אופן פון עמלים בתורה וכו' וועלט זיי געגעבן א נייע העכערע דרגא פון שכר, שכר איז אן אופן פון „אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם" [30]:

אויפן ערשטן סוג שכר, וואס קומט פאר קיום התומ"צ באופן הרגיל (לויטן חיוב), קען מען ניט זאגן „אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם" — ווייל (א מעין פון) דעם סוג שכר באקומען אויך די אוה"ע פאר זייער קיום פון די שבע מצות בני נח [31] (און פארן לימוד התורה פון די דינים איז וועלכע זיי זיינען מחוייב);

משא"כ דער שכר מיוחד פארן אופן העבודה פון עמלים בתורה וכו' (ע"ד „מלך ששכר כו'"), וואס איז ניטא ביי אוה"ע, זיינען דעריבער די ברכות אין אן אופן פון „ופניתי אליכם, אפנה [32]

---

29) בכללות כל הברכות דפרשתנו לגבי הברכות דפ' עקב (יא, יד ואילך) הם למעלה מהטבע — ראה בארוכה לקו"ש חי"ט ע' 116 ואילך. ולכן גם כמה פרטים שלפני הפסוק ד„ופניתי אליכם" מפורש שכר למעלה מהטבע. אבל בפרטיות, גם בפרשתנו גופא — ב' הענינים, כבפנים.

30) עפ"ז י"ל שזוהי גם כוונת רש"י לקמן „ונתתי פני בכם, פנאי שלי פונה אני מכל עסקי להרע לכם" — כי גם שם בא לתרץ מה שנאמר לאחרי כמה פסוקים של קללה (ולא כפירושו בפ' אחרי וקדושים שם)", וגם אינו מקדים בהכ' „ואם עד אלה גו'" כבכתוב שלאח"ז ובכמה פסוקים בהמשך התוכחה, וע"כ מבאר שזהו פני' מיוחדת „להרע לכם", כי נוסף על הקללות (שבפסוק טז) שבאים (בעיקר) מצד „אם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצות האלה" (ראה פרש"י שם), הוא „פונה מכל עסקי להרע לכם" שלא ע"ד הרגיל, „אם בחוקותי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם גו' להפרכם את גו'" (ראה פרש"י בכתוב) שהם עבירות שלא ע"ד הרגיל.

אבל לאידך לא כתב רש"י בפשט"מ כבתו"כ (שמעתיק שם לקמן) „כמו שנא' בטובה ופניתי אליכם כך נאמר ברעה ונתתי פני משלו משל כו' ועוסק אני עמכם לרעה",

כי לפרש"י ה„ופניתי אליכם" בטובה, „לשלם שכרכם", הרי זה מיוחד ומופלא לגבי השכר שלפנ"ז, שכתוצאה מזה (מ„ופניתי") באו כל פרטי השכר הנאמר בהכתובים שלאח"ז עד „ואולך אתכם

*) עפ"ז יובן גם השינוי דבפ' אחרי וקדושים מסיים „ועוסק בו" משא"כ בפרשתנו הן לפנ"ז בהשכר כתב „לשלם שכרכם" וכן שם „להרע לכם", כי גם בי"פסוקים לפנ"ז בפרשתנו מדובר איך שהקב"ה עוסק בישראל.

קוממיות". משא"כ בהקללות „ונתתי פני" אין לומר בזה „כמו שנאמר בטובה" כי בפסוק שלאח"ז מפורש „ואם עד אלה לא גו' ויספתי ליסרה גו' שבע גו'", וכן בהפסוקים שלאח"ז מוסיף בהחטאים ובהקללות זו למטה מזו (פסוק כא-ב. כג-ד. כז-ח) וא"כ מובן ש„ונתתי פני" הוא לא רעה מופלאה ביותר (שהרי מוסיף אח"ז והרבה), רק לגבי הרעה שבהקללות לפנ"ז. וזהו עצמו הטעם שלא נאמר בהקללות „ופניתי אליכם" כמו שנאמר בטובה.

ואולי י"ל שזהו החילוק בלשון רש"י, שבעונש כתב „פונה אני מכל עסקי" (ועד"ז באחרי וקדושים שם) וב„לשלם שכרכם" כתב „אפנה מכל עסקי כו'": „פונה אני" הוא לשון הווה (רגע אחד), אפנה — עתיד (דבר ההווה תמיד **).

ועפ"ז יובן גם מה שבפירושו „פונה אני מכל עסקי" מעתיק רק „ונתתי פני" ובפי' התו"כ מעתיק מהכתוב גם תיבת „בכם" כמו שהעתיק בטובה „ופניתי אליכם" — ראה הערה 33.

31) ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"ח: ויש לו חלק לעולם הבא, אבל בתו"כ משמע (ראה הערה 2) ששכר שאר הפועלים הוא רק בעוה"ז. וי"ל שבתו"כ הכוונה לעיקר השכר או שמדבר ע"ד הרוב. — וראה הערה 20.

32) אפנה לסוג אחר של שכר.

**) פרש"י בשלח טו, א. ויתרה מזה בפירושו ויצא כט, ג. כי בכיו"ב „לשון הווה משתנה לדבר בלשון עתיד ובלשון עבר".

מכל עסקי לשלם שכרכם״ [33].

[כאטש אז רש״י זאגט דעם לשון (פון תו״כ) „מלך ששכר פועלים״ — ל׳ רבים — אז אויך די אנדערע (ניט אידן) האט דער מלך געדונגען, ד. ה. אין נמשל, אז אויך ביי די אומות איז דא דער אופן העבודה פון לפנים משורת הדין (ובמילא — אויך א שכר מיוחד) —

איז דאס דערפאר וואס אויך צווישן ניט אידן זיינען פאראן חסידי אומות העולם [34] וואס טוען מער ווי עס פא־דערט זיך פון זיי [35]; אבער אויך די עבודה זייערע קומט אינגאנצן ניט [36] צו דער עבודה נוספת [37] פון אידן אין אן אופן פון עמלים בתורה, און דעריבער איז דער שכר פאר אידן אויסגעטיילט אין אן אופן פון „אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם״ (ער איז פונה צו אן אנדער סוג שכר — אפילו פון דעם „עסק״ צו געבן שכר פאר חסידי אומות העולם)].

ז. לויט דעם איז אויך מובן דער המשך פון פירוש רש״י אויף „והפריתי אתכם — בפרי׳ ורבי״: וויבאלד אז דא רעדט זיך ניט וועגן סתם שכר, נאר וועגן א שכר נוסף ומיוחד (באופן פון „ופניתי אליכם״) — נאר פאר אידן (און ניט בא אוה״ע) — קען מען ניט זאגן אז „והפריתי״ מיינט „פרי״ און „והרביתי״ „רבי״, ווייל אזא אופן ברכה איז דאך דא אויך בא אוה״ע [38]; מוז מען זאגן, אז „והפריתי״ איז א ברכה מיוחדת וואס איז ניט ע״ד הרגיל און דאס קומט נאר אלס תוצאה פון „ופניתי אליכם״.

דעריבער לערנט רש״י אז „והפריתי״ אליין מיינט (ניט נאר פרי׳, נאר) אויך דעם ענין פון רבי׳, „אחד מוליד הרבה״; ד. ה. ס׳איז ניט נאר וואס דער ווארט „והפריתי״ איז כולל ביידע ברכות פון פרי׳ און רבי׳ (מוליד א׳ און דערנאך — מוליד הרבה) — נאר ס׳איז א חידוש אין דער עצם ברכה „פרי״, אז דער „והפריתי״ גופא איז אין אן אופן פון „רבי״ [39]:

---

33) ע״פ כהנ״ל מובן מה שהעתיק רש״י גם תיבת „אליכם״, משא״כ באחרי וקדושים שם (כנ״ל הערה 12) — כי: א) באחרי וקדושים שם עיקר הפירוש הוא ביאור התיבה „פני״ שהוא „פנאי שלי״ (כנ״ל בפנים), משא״כ בפרשתנו שאין הכרח לפרש תיבת „ופניתי״. ב) לאידך: בפרשתנו ההדגשה „(ופניתי) אליכם — לשלם שכרכם״ שהוא פני׳ ושכר מיוחד לישראל לגבי אוה״ע (עד שאומרים ע״ז „אפנה מכל עסקי״ כנ״ל בהערה 30), משא״כ באחרי וקדושים שעיקר ההדגשה שהוא „פונה מכל עסקי״ של הכלל כו׳.

33א) ו„פועלים״ ל׳ רבים הוא כי יש ע׳ אומות (רבים), ובני ישראל אומה אחת נקרא „פועל אחד״ (תו״כ שם) לגביהם.

וע״פ פס״ד הרמב״ם שם שזהו כשמקיימין ז׳ מצות בני נח כו׳, י״ל ד„פועלים״ ל׳ רבים הוא כפשוטו, שקאי (גם) על חסידי אומות העולם עצמן. ובפרט ע״פ הגירסא (בכת״י התימנים) דהרמב״ם (שם בסופו) „אלא מחכמיהם״.

34) ראה רמב״ם שם. ומדייק „ונזהר לעשותן וכו׳ אבל אם עשאן מפני הכרע כו׳ ואינו מחסידי אוה״ע כו׳״. ואכ״מ.

35) להעיר מדמא בן נתינה (קידושין לא, א).

36) כי בכלל (גם בקיום התומ״צ רק כפי החיוב) בני״ ע״י שמקיימים „שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי״ נעשו סגולה מכל העמים גו׳ „כהנים וגוי קדוש״ (יתרו יט, ה־ו) — כחילוק דכהונה וקדושה לגבי חול.

37) ע״ד פשש״מ — כהגלמד (לפנ״ז) בהעילוי ד„עתה (ע״י נסיון העקדה) ידעתי כי ירא אלקים אתה״ (וירא כב, יב) דאברהם אבינו. וראה בפרש״י שם שבזה תשובה לאומות.

38) וכיון ש„אפנה מעסקי״ הרי כשנאמר „והפריתי״ שהוא בענין ד„בני״ מובן שצ״ל לא פחות מאשר ב(ישמעאל) עסקי — גם „רבי״. וראה רש״י שם יז, יט (ד״א).

39) ראה גם ראב״ע ורמב״ן כאן.

דער „פרו" ביי אומות העולם מיינט נאר אין אן אופן פון „אחד מוליד אחד", אבער ניט אז דער געבוירענער אחד מוז זיין א „מוליד"; ער קען זיין אן עקר (אדער זי אן עקרה) [40]. משא"כ די ברכה „והפריתי" ביי אידן איז פירושה, אז גלייך אפילו ווען ס'איז „אחד מוליד אחד", איז דער געבוירענער „אחד" גופא אין דער בחינה פון ריבוי („רבי") — ווייל פון דעם „אחד" ווערט זיין א המשך עד סוף כל הדורות. ע"ד ווי עס שטייט [41] ביי אברהם „וארב את זרעו ואתן לו (א בן יחיד) את יצחק", ווייל דורך יצחק איז שפעטער ארויסגע־קומען א ריבוי עצום [און עאכו"כ אז עס ווערט זיין ביי זיי — הברכה שישנה גם באו"ה „אחד מוליד הרבה" כפשוטו [42]].

און וויבאלד אז „והפריתי" איז שוין כולל „רבי" (א ריבוי בכמות), דארף מען זאגן, אז דאס וואס שטייט דערנאך „והרביתי אתכם" קומט מוסיף זיין א ריבוי באיכות (כנ"ל סעיף ג'), און דער ריבוי איז אויך דוקא מצד „ופניתי אליכם"; אויף דעם זאגט רש"י „והרביתי אתכם, בקומה זקופה", ד. ה. אז ניט נאר עס ווערט מקויים ווערן די הבטחה „ורב יעבוד צעיר" [43], נאר נאכמער: מצד „ופניתי אליכם" ווערט דער צעיר ווערן אין אן אופן פון „והרביתי", ווערן „רב" — „בקומה זקופה".

ח. לכאורה איז נאך אבער אלץ ניט גלאטיק: פון לשון רש"י „אפנה אני מכל עסקי לשלם שכרכם" (ניט „שאר עסקי" וכיו"ב) איז מובן, אז דער תשלום שכר גייט ניט ארויין אין כלל פון „עסקי" (פון אויבערשטן), דארף מען פארשטיין, פארוואס זאל דאס פארנעמען זיך מיט צאלן שכר צו די אידן ניט ארייננע־רעכנט ווערן אין די „עסקים" פון דעם אויבערשטן?

מוז מען זאגן, אז, דער „ופניתי אליכם" דריקט אויס א טיפערן ענין ווי די צוגעטראגנקייט וואס איז דא אינעם ענין פון „עסק" [44].

ווען מען דאס פארשטיין דורך מבאר זיין דעם תוכן פון „עסק" און זיין מובן בפנימיות הענינים: „עסק" ביי א מענטשן למטה, באדייט אז דער מענטש איז אריינגעטאן אין א צווייטער זאך, וואס איז ניט ער אליין ווי ער איז פאר זיך. ד. ה. די פארנומענקייט פון א מענטשן אין אן עסק ווייזט אויף א תנועה און בחינה וואס איז א ירידה (פון —) לגבי זיין עצם מהות.

און אזוי איז עס אויך למעלה כביכול: דער אויבערשטער איז אינגאנצן ניט בגדר המשכה וגילוי; און דעריבער ווערן אלע השפעות און המשכות פון אויבערשטן אנגערופן „עסקי" — ווייל זיי קומען פון דער מדרי' פון אור אלקי וואס איז אין דער בחינה פון המשכה וירידה.

און דאס איז דער טייטש „אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם":

התהוות העולמות [45], און אפילו דער ענין פון שכר ועונש ע"ד הרגיל און

---

40) להעיר מעקב ז, יג: והרבך וברך פרי בטנך. ובפסוק יד: לא יהי' בך עקר ועקרה גו'.
41) יהושע כד, ג.
42) שזה מובן במכש"כ מהנ"ל.
43) תולדות כה, כג.

44) ובפרט שאינו כותב כפירושו באחרי וקדושים שם „ועוסק בו' כנ"ל.
45) „כי לא זה היא עיקר האלקות מה שהעולמות מתהוים ממנו ומקבלים חיותם ממנו ית'" (תו"א צט, ב. לקו"ת שה"ש ח, א).

אפילו צו אידן, איז נאָר פון אורות וגילויים, און דערפאַר ווערט עס אַלץ נכלל אין „עסקי" פון אויבערשטן (ווי עצמותו ית' איז זיך מצמצם אין אַ תנועה פון המשכה, אין עשר ספירות וכו'); [46]

בשעת אַבער די עבודה פון אידן איז אין אַן אופן פון „עמלים בתורה", מערער ווי עס פאַדערט זיך פון אים מצד הציווי — ד.ה. זיין קיום התומ"צ איז בא עם ניט ווי אַן „עסק" וואָס ווערט געטאָן בלויז מיט זיינע כחות הגלויים און חיצוניות הנפש, נאָר ער איז אַריין־ געטאָן אין דעם מיט זיין פנימיות הנפש (און דערפאַר טוט ער מער ווי ער איז מחוייב) [47] — דאָס רופט אַרויס אויך מלמעלה, אַז עס זאָל זיין „ופניתי אליכם": דער אויבערשטער קערט זיך צו דעם אידן מיט זיין פנימיות ועצמיות (העכער פון אַלע אורות וגילויים — „אפנה אני מכל עסקי"), ביז עס ווערט ישראל וקוב"ה כולא חד.

ט. נאָך אַן ענין אין דעם:

דער גדר פון אַ נברא איז וואָס ער איז אַ מקבל, וואָס דאָס איז אַזוי אויך בייַ די העכסטע נבראים; און אפילו אורות וגילויים הכי נעלים איז אויך כללות ענינם וואָס זיי זיינען מקבל פון העכער (ובמילא איז ניט שייך בייַ זיי אמיתיות הענין פון „משפיע"); דער אמת'ער ענין פון „משפיע" — אַן קיין שייכות צו קבלה — איז מערניט ווי אין עצמות [48].

און דעריבער, בשעת אידן לערנען תורה און זיינען מקיים מצות אויף וויפל זיי זיינען נצטווה געוואָרן, זיינען זיי „מקבלים" — זיי זיינען מקבל און פאַלגן דעם ציווי פון אויבערשטן; בשעת אַבער ס'איז דאָ דער „עמלים בתורה", מער ווי עס פאַדערט זיך מצד הציווי, איז עס שוין אַן ענין (אויך) פון „משפיע" [49], וואָס ער איז זיך מייגע און טוט בכח עצמו [50], ווערט מען דורכדעם „דומה לבוראו" [51] — סיועדט נתגלה ביי אַ אידן למטה זיין שרש אין עצמות — ובמילא איז אויך דער שכר פון עצמות, „ופניתי אליכם, אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם".

און דערפאַר קומט דער שכר (פון „ופניתי אליכם") אַראָפּ לכל לראש אין „והפריתי אתכם בפרי' ורבי'", אַן ענין פון השפעה — ווייל (נוסף אויף דעם וואָס דער ענין פון הולדה בכלל איז דאָס דער כח הא"ס [52], איז) בשעת אַז דאָס איז מצד „ופניתי אליכם" ווערט דער „והפריתי" גופא אין אַן אופן פון „פרי' ורבי'", וע"ד הנ"ל, אַז אויך יעדע פרטיות'דיקע איינצעלנע הולדה איז אין אַן אופן פון א"ס עד סוף כל הדורות, כנ"ל.

יו"ד. מען דאַרף אַבער פאַרשטיין: אין המשך הברכות נאָך „ופניתי אליכם" רעכנט אויס דער פסוק כמה וכמה ענינים

---

46) ראה תו"א ד"ה ארדה נא (טו, א ואילך). ובכ"מ.

47) להעיר מלקו"ת (מטות פה, א) בהמעלה של דקדוקי סופרים על דברי תורה. וראה לקו"ש חי"א ע' 87.

48) ראה אוה"ת ויקרא ס"ע תצד ואילך.

49) להעיר מע"ז יט, א: בתחלה כו'.

50) להעיר מהמבואר בהמשך תרס"ו ד"ה ואברהם זקן ואילך, ד"ה אר"ע תרס"ז ואילך (ע' שצא), ועוד — דע"י עמלים בתורה בכח עצמו דוקא מוסיף ומחדש בתורה ומגיע בעצמות א"ס.

51) להעיר מלקו"ש חי"ז ע' 22 ואילך, מה שהדירה בהתחונים לעצמותו ית' היא דוקא בעוה"ז התחתון ע"י העבודה באופן של התחדשות. וראה שם הערה 73, 74. ולהעיר גם מלקו"ש חט"ו ע' 97, וש"נ.

52) ראה לקו"ת שה"ש מ, א. המשך שמח תשמח תרנ"ז בתחילתו. וראה לעיל ע' 155 שוה"ג להערה 56.

שכר מיט אַ ריבוי אין גשמיות׳דיקע ענינים — ולכאורה: וואָס פאַר אַ שייכות האָט דער ריבוי בגשמיות צום ענין פון „ופניתי אליכם" פון עצמותו ית׳ ?

איז דער ביאור אין דעם: ווען עס וואָלט זיך גערעדט וועגן אַ שכר פון אורות והשפעות וואָס זיינען מוגדר אין גדר פון „בל״ג" (אָדער עכ״פ אין גדר „גילוי"), און קענען דערפאַר ניט נתגלה ווערן למטה אין זייער מעלה ומדריגה, נאָר דוקא בדרך צמצום און מיעוט אין דער השפעה, דאַן וואָלט אַ גרעסערע און העכערע ברכה געמיינט — אַ העכערער „גילוי", אין רוחניות׳דיקע ענינים;

וויבאַלד אָבער אַז דער „ופניתי אליכם" איז פון עצמותו ית׳, וואָס איז ניט מוגדר אין קיין גדר, דערפאַר קומט אָט די ברכה אויך (און דוקא) אין גשמיות׳דיקע ענינים[53], אין אַ ריבוי בגשמיות בטוב הנראה והנגלה אָן קיינע צמצומים, ווי עס איז מצד עצמותו ית׳[54].

יא. עס איז אָבער נאָך אַלץ ניט גלאַטיק:

א) אמת טאַקע אַז מצד עצמותו ית׳ קומט אַראָפּ די ברכה (אויך) אין אַ ריבוי בגשמיות — אָבער וואָס פאַר אַ תפיסת מקום האָט דער שכר לגבי דעם וואָס דורך „פניתי אליכם" פון עצמות ווערט אַ איד איין זאַך, כביכול, מיט עצמות ?

ב) אפילו דעם ענין פון „ופניתי אליכם" גופא רופט אָן רש״י „לשלם שכרכם" — ד. ה. עס איז אַן ענין פון שכר — ולכאורה: דער מושג „שכר" מיינט אַ זאַך אַלס באַלוינונג פאַר דער אַרבעט, אָבער דער „פועל" און דער „מלך ששכר כו׳" בלייבן באַזונדערע מציאות׳ן;

איז ניט מובן: בשלמא ווען עס וואָלט זיך גערעדט וועגן אַ שכר פון גילויים, איז כשם ווי ס׳איז ניט שייך אַז אין זיי זאָל זיך „אויסזאָגן" עצמותו ית׳ (נאָר בלויז ווי עצמותו ית׳ שטייט אין אַ תנועה פון המשכה וצמצום), אַזוי נעמען זיי אויך ניט דורך דעם עצם פון אַ אידן, אַז זיי זאָלן ווערן איין זאַך מיט׳ן אידן; וויבאַלד אָבער אַז דאָ רעדט זיך וועגן דער „ופניתי אליכם" פון עצמות — ווי פּאַסט אויף דעם דער לשון „לשלם שכרכם" ?

יב. איז דער ביאור אין דעם: אין דער עבודה פון „עמלים בתורה" גופא — וואָס נעמט זיך מצד פנימיות ועצמות הנפש — זיינען פאַראַן צוויי אופנים[55]:

א) ער טוט עס טאַקע מצד עצם נפשו, אָבער ס׳איז פאַראַן דערביי אַ חשבון און מבוקש — ער וויל ווערן איין זאַך מיט עצמות; און וויבאַלד אַז ס׳איז דאָ דער־ביי זיין רצון, איז דאָס גופא אַ באַווייז אַז עס איז דאָ עפּעס אַן אָרט פאַר אַ מציאות וואָס איז ניט עצמות — ס׳איז דאָ דער „ער"[56] וואָס וויל זיך פאַר־אייניקן מיט עצמות.

---

53) וכידוע שעצמות שייך כביכול דוקא להגוף (תורת שלום ע׳ 12. ע׳ 120).

54) ע״פ הנ״ל מתורצת גם שאלת המפרשים מה שכל היעודים והשכר כאן הם יעודים גשמיים ולא שכר רוחני — הובאו כו״כ באברבנאל ריש פרשתנו. כלי יקר פרשתנו (כו, יב) — אבל ראה רמב״ם הל׳ תשובה רפ״ט.

55) ראה ד״ה ואתם תהיו לי תר״ס. ד״ה וזאת התרומה עת״ר. וראה שם סד״ה תקעו. ד״ה בסוכות. וראה ספר הערכים-חב״ד ח״א ע׳ שט, ע׳ שנג, ע׳ תפד־ה, וש״נ. ולהעיר גם מלקו״ש חי״א שם.

56) ע״ד מש״כ בתניא פל״ה „אפי׳ הוא צד״ג עובד ה׳ ביראה ואהבה בתענוגים . . הוא דבר בפ״ע ירא ה׳ ואוהבו׳ וראה ג״כ שם פל״ז (מח, סע״א).

ב) ער טוט דאָס אַן קיין חשבון אַדער מבוקש, אפילו ניט צו ווערן איין זאַך מיט עצמות (נאָר צו מקיים זיין דעם רצון העליון), ובמילא איז אין דעם ניטאָ קיין הגבלות; און אין דעם אופן העבודה האָט קיין אָרט ניט קיין זאַך אויסער עצמות.

און מצד די צוויי אופנים אין עבודה זיינען דאָ צוויי אופנים אין דעם „ופניתי אליכם":

ווען די עבודה איז אין דעם ערשטן אופן, וואו עס פאַרבלייבט עפעס אַן אָרט פאַר זיין מציאות (וואָס וויל ווערן איין זאַך מיט עצמות) איז אויך דער „ופניתי אליכם" (די התאחדות צווישן אידן מיט עצמות וואָס ווערט דורך „עמלים בתורה") אין אַן אופן וואָס דער איד פאַרבלייבט אין זיין מציאות, ובמילא הייסט עס אַז ענין פון „שכר",

[און דערפאַר איז די תורה מפרט די יעודים גשמיים וואָס קומען אַראָפּ מצד דעם „ופניתי אליכם" — וואָרום ווי־באַלד ס'איז נאָך געבליבן אַן אָרט פאַר זיין מציאות, איז דאָ עפעס אַ תפיסת מקום פאַר זיינע צרכים, אויך גשמיות־דיקע צרכים כו'[57]].

57) להעיר מרמב"ם סוף הל' מלכים: ובאותו הזמן כו' מעדנים מצויין כעפר כו' ולא יהיו עסק כו'.

בשעת אַבער די עבודה איז בתכלית השלימות, אַן קיין מבוקש ותכלית — דאָן איז דער ענין פון „ופניתי אליכם" בתכלית השלימות, ווי דער סיום הפרשה „ואולך אתכם קוממיות" — אַז די קומה פון אויבערשטן און די קומה פון אידן ווערן איין קומה[58], ישראל ומלכא בלחודוהי.

(משיחת ש"פ בהו"ב תשל"ז)

58) שנכללים בתיבה אחת „קוממיות". ולהעיר מלקו"ש ח"ז ע' 201.

ולהעיר שבפרש"י שם ס' „בקומה זקופה" כפירושו כאן עה"פ „והרביתי אתכם". ועפ"ז י"ל שבפרטיות ב' ענינים הנ"ל ב„ופניתי אליכם" הם ב' הענינים המבוארים בהמשך הכתוב „והפריתי אתכם, בפר' ורבי'. והרביתי אתכם, בקומה זקופה":

מצד אופן הא' שאינו נעשה חד ממש עם עצמות, הר"ז בא בפועל בריבוי (בכמות) שמחוץ הימנו, פו"ר; אבל כאשר עבודתו היא בלי שום מבוקש ולמעלה ממדוה"ג, שאז ה„פניתי אליכם" הוא שנעשה כולא חד עם עצמות, ה"ז לא מחוץ הימנו אלא ריבוי (באיכות) בעצמו, ש„יש הנברא" הוא „יש האמיתי" (ולהעיר מביאוה"ז בשלח מג, ג) — „קומה זקופה".